

Leo Trotskij: Rapport om den världsekonomiska krisen och Kommunistiska internationalens nya uppgifter, 23 juni 1921

[Ur [To the Masses: Proceedings of the Third Congress of the Communist International, 1921](#), Haymarket Books, s 102-133. Här översatt från versionen på [marxists.org](#). Översättning från engelska, Göran Källqvist. Den rapport som återges här är en översättning av rapporten som den publicerades i det stenografiska kongressprotokollet (talet hölls på tyska). Senare redigerades och utvidgades talet av Trotskij och gavs ut separat (finns på engelska i *First Five Years of the Communist International*, vol 1, s 174-226.) En tidigare svensk översättning (som gavs ut 1923 av det svenska kommunistpartiets förlag *Fram*) baserades på Trotskijs nedtecknade version på ryska, och finns på marxistarkivet ([Världsläget](#)). De båda versionerna skiljer sig en hel del från varandra och det kan vara intressant att jämföra de två.]

Kamrater, vid de Första och Andra kongresserna beskrev vi i appeller och manifest världssituationen utan att gå in på en mer detaljerad diskussion. Uppgiften var då att karakterisera de övergripande och mest framträdande dragen i den nya situation som kriget hade skapat, och prägla in det i arbetarklassens medvetande. Frågan framför oss nu är mycket mer komplicerad. Det tredje året efter kriget är nästan över. Det har skett en mycket viktig ekonomisk och politisk utveckling. Kapitalismen härskar över praktiskt taget hela världen, och vi måste avgöra om vårt perspektiv – världsrevolutionen – under nuvarande omständigheter fortfarande är i grova drag korrekt. Styrkeförhållandena har förändrats – det är odiskutabelt. Frågan är bara om denna förändring återspeglar några djupare förändringar eller om den är mer yttlig till sin natur.

Om vi sätter oss in i de stämningar som rådde 1919 – det var det mest kritiska året för kapitalismen efter kriget – och jämför den psykologiska situationen, stämningen bland klasserna, partierna, statsmakten och så vidare med motsvarigheterna idag, måste vi medge att borgarklassen fortfarande känner sig stark. Den kanske var starkare tidigare, men den känner sig åtminstone mycket starkare än vad den gjorde 1919. Jag har en pärm med material från inflytelsrika tidningar och liknande om den kommunistiska och revolutionära faran i hela världen, och jag ska nu läsa några av dessa mycket lärorika citat.

Neue Zürcher Zeitung är en schweizisk borgerlig tidning, mycket konservativ och ganska begåvad, som med ett visst mått av förståelse följer den politiska utvecklingen i Tyskland, Frankrike och Italien. Så här skrev tidningen den 26 mars om Marsaktionen i Tyskland. Tyvärr kunde jag inte hitta just det här numret, och måste översätta tillbaka från min ryska översättning. Men innebörden är oförändrad.

Tyskland 1921 är ett helt annat land än 1918. Regeringens medvetenhet har stärkts så mycket att kommunisternas metoder stöter på motstånd i alla befolkningskikt – trots att kommunisterna,

som under de revolutionära dagarna bara var en handfull beslutsamma personer, sedan dess har blivit tio gånger fler.

Medan båda lägren förberedde firandet den 1:a maj, kunde vi hitta följande uttalande i *Le Temps* den 28 april:

Vi behöver bara titta tillbaka på den väg som har tillryggalagts under det senaste året för att bli helt lugna. Förra året blev 1:a maj signalen till att inleda en generalstrejk, som i sin tur skulle vara det första skedet i en revolution. Idag finns fullt förtroende för landet ansträngningar för att få bukt med alla de kriser som härrörde från kriget.

Och i april skrev *Neue Zürcher Zeitung* så här om situationen i Italien:

1919 var de borgerliga partierna på randen till fullständigt sammanbrott, hopplöst splittrade och självmordsbenägna och gav efter för den förenade anstormningen från de röda styrkornas disciplinerade massor; 1921 har de borgerliga styrkorna enats i en fast koalition och går till strid säkra på seger, medan bolsjevikerna är splittrade och missmodiga och knappt vågar visa ansiktet. Och allt detta tack vare fascismen.

Låt mig ta ett exempel från en helt annan källa, nämligen ett citat från en resolution från vårt polska kommunistiska systerparti. Om jag inte misstar mig höll det en partikonferens tidigare i år, där det beslutade att delta i parlamentsvalen. Som motivering säger resolutionen:

På vintern 1919 svängde kampen till fördel för borgarklassen, som då skapade sin egen statsapparat. Tack vare det polska socialistpartiet ströps arbetarråden av regeringen. Med tanke på dessa fakta måste partiet utnyttja valkampen och den parlamentariska plattformen.

Här finns inga antydningar att det polska kommunistpartiet hade för avsikt att ändra sin inställning till principerna. Det värderar bara situationen idag på ett annat sätt än det gjorde 1919.

Resultatet av detta är att de socialdemokratiska partiernas objektiva situation i förhållande till staten och de borgerliga partierna har förändrats. Överallt knuffas de socialdemokratiska partierna ut ur regeringen. När de släpps in igen är det bara tillfälligt – som i Tyskland där det skedde efter utländska påtryckningar. Det Oberoende partiet [USPD] har gjort en fullständig högersväng, även det under press från den nya situationen eller de psykologiska återspeglarna av den, ty de överdriver dess betydelse. Vi ser samma sak i fackföreningarna. Det har skett en förenig. De oberoende och socialdemokraterna, som för ett år sedan eller 18 månader sedan var så väldigt olika, har överallt närmast sig varandra, tack vare de fina kontoren i Amsterdam.

Idag lever den gamla socialdemokratiska oppositionen i bigami med både den Andra och den Två- och-ett-halvte internationalen, och de två damerna är inte det minsta upprörda över det. Detta tresidiga giftermål är det bästa tecknet på att de tendenser att gå mot staten som syntes bland de Oberoende 1919 och 1920 nu har försvunnit.

De tre åren efter kriget var en period av de mest enorma massrörelser som världen någonsin har skådat. Ryssland, det land som hade lidit mest under kriget, drogs i mars 1917 in i revolutionens storm.

Så tidigt som 1917 bröt det ut stora masstrejker om ekonomiska frågor i Storbritannien. I slutet av detta år tog det ryska proletariet makten. Jag ska inte försöka dölja det faktum att vi vid den tiden trodde att vägen från vårt maktövertagande tills makten hade erövrats i länderna i Central- och

Västeuropa skulle vara mycket kortare än den visade sig bli. Detta faktum utgör också en del av vår bedömning av världssituationen. 1918 ägde det rum stora strejker i de neutrala länderna. I slutet av året utlöste det militära sammanbrottet revolutioner i Tyskland och Österrike-Ungern. En ganska kaotisk proletär massrörelse för ekonomiska mål bredde ut sig mer och mer. 1919 hade vi blodiga strider i januari och mars.¹ I slutet av 1919 förekom stora strejker av gruvarbetare och järnvägsarbetare i USA. Sedan kom borgarklassens rasande vrede, krossandet av arbetarorganisationerna, arresteringarna och allt det. 1920 bevittnade vi Kappkuppen i Tyskland och de beväpnade arbetarnas mäktiga kamp och ”demokratins” hämndkampanj.² För arbetarklassen i Frankrike var det mest kritiska ögonblicket Förstamajfirandet, och efter det järnvägsarbetarnas och andra arbetares generalstrejk.³ I Ryssland försökte Röda armén genomföra en offensiv mot Warszawa,⁴ som på många sätt förknippades med stora förväntningar och förhoppningar på den internationella situationen. Det initiativet misslyckades, vilket också de stora massaktionerna i Italien i september 1920 gjorde, då arbetarna ockuperade fabriker men [socialist-]partiet fullständigt misslyckades. Rörelsen väckte borgarklassen ur dess demoralisering, arbetarkollektivet tvingade den att gå på offensiv. Turati säger att rörelsen misslyckades på grund av att de italienska arbetarna inte var tillräckligt mogna för att ockupera fabriker och ta ansvar över produktionen. Han har rätt i en mening: de italienska arbetarna har fortfarande inte rensat ut Turatis och Serratis folk från sina led.

I Tjeckoslovakien ägde en generalstrejk rum i december 1920. 1921 bevittnade vi marsstriderna i Tyskland, gruvstrejken i Storbritannien, generalstrejken i Norge⁵ – de största strider världen någonsin har upplevt. Men det viktigaste är utgången av dessa strider: borgarklassen behöll kontrollen. Och Två-och-ett-halvte internationalens teoretiker, Otto Bauer, säger att det faktum att borgarklassen fortfarande har makten visar att Tredje internationalen är bankrutt. Vi hade alltid räknat med att världsrevolutionen skulle äga rum under krigets sista fas eller omedelbart efter det, säger han, och nu visar sig denna bedömning eller profetia eller förhoppning vara helt fel och missriktad. Men vi slog inte något vad med Andra internationalen som förpliktigade oss att fullborda revolutionen när kriget tog slut. Så vi känner oss inte skyldiga att betala insatsen, det vill säga överlämna ledningen över proletariatet till Två-och-ett-halvte internationalen. Det var och är inte frågan om något rent objektivt faktum, oberoende av oss, som kan förutses och förutspås, som någon sorts

-
- 1 Hänvisningen till händelserna i januari 1919 gäller kväsandet av det så kallade Spartakusupproret i Berlin, då Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht mördades av regeringstrupper. Händelserna i mars 1919 syftar i första hand på Frikårens angrepp på den revolutionära arbetarrörelsens fäste i Berlin, Lichtenberg. Angreppet kom som svar på ett falskt rykte som publicerades i *Vorwärts*, att revolutionärer hade stormat en polisstation och i kallt blod avrättat 70 officerare. Under väpnade strider med revolutionära arbetare och vid summariska avrättningar dödade Frikåren upp till 1.500 arbetare och sårade 12.000.
 - 2 Den 13 mars 1920 ledde Wolfgang Kapp och Walther von Lüttwitz en militärkupp som störtade den republikanska regeringen som leddes av SPD. SPD erbjöd själv inte särskilt starkt motstånd, men den SPD-ledda fackföreningsfederationen utlyste en generalstrejk som stöddes av 12 miljoner arbetare, praktiskt taget hela proletariatet. Inför generalstrejken och arbetarnas allt starkare motstånd föll kuppen samman den 17 mars. Senare angrep tyska arméenheter arbetaravdelningar som hade lett motståndet mot Kapp.
 - 3 En endagsstrejk i Frankrike den 1 maj 1920 öppnade en bred strejkrörelse av CGT-fackföreningar under ledning av järnvägsarbetare, som så småningom drog in 1,5 miljoner arbetare. Järnvägsstrejken möttes av ett hårt förtryck och slutade en månad senare med nederlag, och 22.000 arbetare förlorade sina jobb.
 - 4 I april 1920 inledde polska trupper en offensiv mot Sovjetunionen. Röda armén lyckades slå tillbaka dem till polskt territorium, och fortsatte sedan sin framryckning mot Warszawa, där den stoppades. Sedan tvingades de sovjetiska trupperna slå till reträtt. Ett vapenstillestånd som avslutade kriget undertecknades i oktober.
 - 5 En generalstrejk i Norge varade från 26 maj till 6 juni 1921. Den hade utlysts av det norska fackföreningsförbundet i solidaritet med en sjömansstrejk mot massiva lönesänkningar, och omfattade 120.000 arbetare, praktiskt taget hela proletariatet i landet.

astronomisk händelse, förutom att våra beräkningar var felaktiga. Istället handlar det om att ta makten, och det kan bara genomföras av människor.

Det är det mål vi strävar efter, och om vi inte nådde fram till det vid ett visst datum så betyder det inte att Tredje internationalen är bankrutt.

Det enda som behövs är att mer exakt analysera den ekonomiska och politiska situationen och vår grundläggande inställning till revolutionen. Hur kommer det sig att vi under kriget och till och med innan kriget, vid Andra internationalens Stuttgartkongress, förknippade den internationella proletära revolutionen med kriget?⁶ Eftersom kriget, som då förutsågs för första gången, med nödvändighet måste rubba hela den ekonomiska samhällsstrukturens jämvikt. Vi måste fråga oss om det faktiskt hände, och om så är fallet, huruvida borgarklassen – den härskande klassen, kapitalismen – redan har lyckats återställa denna ödelagda och undergrävd jämvikt under de tre åren efter kriget.

Kamrater, det är en mycket komplicerad sak att bedöma den ekonomiska situationen. Statistiken sackar alltid efter. Som ett resultat av själva ekonomins anarki är den ekonomiska statistiken i det kapitalistiska samhället ytterst inexakt, och den kommer förvisso att fortsätta att vara det. Kriget bröt ut och fick inte bara ekonomin utan hela statsapparaten, inklusive dess statistik, att spåra ur. Siffrorna – och jag kommer att återropa en del – är inte särskilt exakta. Jag kommer att peka på vilka siffror det gäller. Men om vi ens ska få en ungefärlig uppfattning om förhållandena blir vi tvungna att använda dessa inexakta siffror.

Under de senaste åren har vi bollat med föreställningar om miljarder här och miljarder där, utan att särskilt bra förstå vad det betyder vad gäller den nationella eller världsekonomin. Jag ska börja med de enklaste, mest grundläggande fakta: den världsomfattande varuproduktionen. Låt oss börja med jordbruket. Om vi jämför den totala skörden 1920 med genomsnittet för de 5 sista åren innan kriget, ser vi att skörden i världen är ungefär densamma – omkring 20 miljoner hkg [hkg = 100 kg] lägre.

Men om vi bortser från Amerika förändras mönstret fullständigt. Skörden i de krigförande länderna var 37% lägre än före kriget. I de neutrala länderna var den i grova drag oförändrad. I utlandet var den 21% högre, inte inklusive Ryssland. Före kriget försåg Ryssland världsmarknaden med i genomsnitt 100 miljoner hkg. Efter kriget fick världsmarknaden klara sig utan omkring 120 miljoner hkg. Än idag ser vi att amerikanska lantbrukare har ganska stora lager spannmål, som de inte kan sälja på grund av sjunkande priser på världsmarknaden.

Om vi tar boskapsuppfödning så hittar vi nästan exakt samma mönster. Mängden boskap i världen är nästan precis samma som före kriget. Mängden har minskat kraftigt i de krigförande länderna i Europa, i de neutrala länderna är den kvar på samma nivå som före kriget, och i de utomeuropeiska länderna har den ökat. Men vi upptäcker att priset på börsen i Chicago – det vill säga världens viktigaste köttbörs – är lägre än före kriget. Massor av människor utplånades under kriget, och ändå är befolkningen på något sätt större än före kriget – 80 miljoner fler. Skörden på marknaden är 120 hkg mindre än före kriget. Det finns lager av kött och spannmål tillgängliga, men de går inte att

6 Andra internationalens Stuttgartkongress hölls den 18-24 augusti 1907, och var scenen för en debatt om kriget och militarismen. Ett förändringsförslag till kongressresolutionen från vänstern, som föreslogs av Rosa Luxemburg, V I Lenin och Julius Martov och godkändes av kongressen, löd: "i händelse av ett krigsutbrott" måste arbetarna "ingripa för att snabbt avsluta det och av all kraft försöka utnyttja den ekonomiska och politiska krisen som orsakats av kriget för att väcka massorna och därmed påskynda kapitalismens fall". För hela resolutionstexten, se Riddell (red.), *Lenin's Struggle for a Revolutionary International 1907-1916*, New York: Pathfinder Press, 1984, s 33-36.

köpa. Med andra ord har världen blivit fattigare och hungrigare. Det är ett första enkelt faktum.

Om vi analyserar världens kolproduktion hittar vi nästan samma mönster, men mycket tydligare. 1920 uppgick hela världens kolproduktion till 97% av produktionen 1913, det vill säga mindre än före kriget. Europa tillhandahöll 18% mindre, Nordamerika 13% mer. För bomull och andra varor finns liknande förhållanden. Den totala produktionen är något eller mycket lägre. Europas har minskat. Amerikas har ökat.

Låt oss nu titta på ländernas egendom – inte inkomster, utan den egendom länderna äger idag. Siffrorna för att bedöma ländernas ägande är mycket osäkra och varierande. Men de räcker för att göra det möjligt för oss att översätta denna miljardekonomi, en ekonomi med astronomiska siffror, till en solid, materiell ekonomisk struktur. Före kriget beräknades de krigförande ländernas egendom till 2,4 biljoner guldmark och deras inkomster till 340 miljarder guldmark.⁷ Det var årsinkomsten vid den ekonomiska utvecklingens höjdpunkt. Vad konsumerades och förstördes under kriget? Olika ekonomer gör olika beräkningar av denna mängd. Men i grova drag kan vi dra slutsatsen att kriget förstörde och konsumerade omkring 1,2 biljoner guldmark. Det är ingen överdrift. Det blir 300 miljarder guldmark per år under fyra års krig. De krigförande ländernas egendom före kriget uppgick till 2,4 biljoner guldmark. Kriget konsumerade och förstörde exakt halva den mängden.

Dessutom förstörde kriget inte bara en del av landets egendom, utan också mycket av den årliga inkomsten. Vid utvecklingens höjdpunkt uppgick denna årliga inkomst till 300 miljarder guldmark, varav högst en tredjedel – det vill säga 100 miljarder guldmark – kunde användas till kriget. Jag kommer inte att försöka visa det här, men ni kan se det som ett ungefärligt värde. Samhället fortsatte att existera och måste konsumera, och produktionsapparaten måste också vidmakthållas på en viss nivå. Men kriget gjorde slut på ungefär 1,2 biljoner guldmark, inklusive 800 miljarder av landets egendom. Det betyder att en tredjedel av de krigförande ländernas tidigare egendom förstördes, och minskade den från 2,4 till 1,6 biljoner guldmark.

Här är en annan jämförelse. Europa hade investerat kapital i varierande form i andra delar av världen, omkring 150 till 200 miljarder guldmark. Så den förstörelse som kriget orsakade var 6-7 gånger större än den mängd som Europa hade använt direkt för att utnyttja andra delar av världen.

Låt oss fundera på cirkulationen av banksedlar. Före kriget uppgick banksedlarna i hela världen till 28 miljarder guldmark. Nu uppgår de till mellan 250 och 280 miljarder eller kanske 300 miljarder – det vill säga tio gånger mer. Vad säger det oss? Detta faktum har mycket stor betydelse för det som följer. I de krigförande länderna i Europa sjönk det kapitalistiska samhällets grundvalar allt djupare. Länderna utarmas. Samtidigt har det uppstått en överbyggnad av banksedlar, som också kallas kapital. Ty de här banksedlarna och statsobligationerna – allt detta kallas kapital. Men det här kapitalet representerar å ena sidan ett minne av det som har förstörts, och å den andra ett hopp om det som går att tjäna – men det representerar inte kapital som verkligen existerar. Men det fungerar som kapital, som pengar, och det stör hela samhällets, hela ekonomins, form. Ju fattigare ett samhälle bli, ju rikare verkar det när det tittar på sig själv i detta fingerade kapitals spegel.

Men skapandet av detta fingerade kapital förändrar olika klassers ägande av de ständigt minskande inkomsterna och egendomarna. Nationalinkomsten minskar, men inte i samma utsträckning som

7 1921 var en guldmark värd ungefär en kvarts dollar.

landets egendomar. Det förklaras av det enkla faktum att det kapitalistiska samhällets ljus brändes i båda ändarna, och att kriget och ekonomin efter kriget inte bara finansierades med nationalinkomsten utan också med landets egendomar.

Det är förståeligt att den som står inför sin ruin riktar uppmärksamheten koncentrerar sig på att göra det som är mest omedelbart nödvändigt, istället för att stärka sitt eget företags grundvalar. Det förklarar varför Europas ekonomi på det stora hela uppnådde mer i produktion av konsumtionsvaror – och överhuvudtaget löpande produktion – än att höja produktionsapparaten verkliga nivå. Det betyder att den arbetskraft som ägnas åt att bevara och utvidga produktionsapparaten inte räcker för att hindra den begynnande utarmningen från att få full effekt.

Det faktum att produktionsapparaten ödelades mycket mer än den löpande produktionen är en av de viktigaste erfarenheterna i dagens samhälle. Det får inte mycket uppmärksamhet, men inga eller mycket få nya fabriksbyggnader uppförs, och de gamla underhålls inte i bra skick. Det får inte så mycket uppmärksamhet eftersom vi nu befinner oss i en mycket allvarlig kris och inte fullt ut kan utnyttja de befintliga produktionsmedlen. Men inom bostadssektorn är detta mycket uppenbart, eftersom befolkningen fortsätter att växa även i tider av kris. Dessa människor behöver boende, och bristen på bostäder är uppenbar i hela världen. Det skulle behövas många miljarder för detta syfte. Jag har försökt visa det. Men jag ska inte tråka ut er med statistik. Många miljarder skulle behövas för att lindra den överhängande bostadsbristen. Det är ett bevis för att hela produktionsapparaten – samhällets grundval – är ödelagd och har minskat, vilket inte är lätt att fastställa i statistiska termer.

Denna utarmning påverkar inte alla länder på samma sätt. Bland de krigförande länderna är Ryssland den ena ytterligheten. Vi kommer att utesluta Ryssland, eftersom det inte är en del av den kapitalistiska världen. Vi kommer att tala om det i ett annat sammanhang.

Vi kommer också att bortse från Österrike, eftersom den österrikiska ekonomin inte heller lämpar sig för en entydig analys.

Så låt oss börja med Tyskland. Tyskland och Storbritannien är de två ändarna på kedjan av krigförande länder. När jag beskriver de ekonomiska förhållandena i Tyskland kommer jag att använda data från Richard Calwers ganska intressanta studie, *Nationell konkurs*. Frågan om nationell konkurs har blivit ganska viktig för den tyska ekonomin, och det med rätta. Calwer beräknar den totala varuproduktionen i Tyskland. Den är svår att bedöma med enbart kvantiteter, eftersom varornas kvalitet också måste tas med i beräkningen. Han använder en annan metod, som inte ska underskattas. På grundval av rimligt troliga beräkningar drar han slutsatsen att varuproduktionen 1907 representerade 11,3 miljoner arbetares arbete. Sedan dess har arbetsförhållandena förändrats på ett grundläggande sätt. Arbetsveckan är kortare, arbetsintensiteten har minskat och så vidare. Och han drar slutsatsen att dagens Tyskland inte har mer än 4,8 miljoner arbetare, uttryckt i 1907 års enheter – det vill säga bara 42% av den tidigare nivån.

Calwer kommer till samma resultat för jordbruket. ”Även här”, säger han, ”kommer jag till slutsatsen att jordbruksproduktionen, vad gäller kvantitet och kvalitet, har minskat till under hälften av nivån före kriget.”

Tysklands statsskuld är 250 miljarder mark. Vad gäller Tysklands valuta, så är den välkänd i hela världen. Cirkulationen av banksedlar är nu omkring 80 eller 81 miljarder, varav bara 5 miljarder är bra pengar.

Således drar Calwer slutsatsen att marken idag i själva verket är värd omkring 6-7 pfennig.⁸ Folk försökte utnyttja detta faktum, och säger att Tyskland var det ”mest segerrika” landet på världsmarknaden 1919 och 1920, just på grund av att dess valuta var så svag. Här har jag ett stycke ur den franska tidningen *Le Temps* den 29 april som säger, och jag citerar:

Denna enorma fördel orsakades framförallt av markens minskande värde, och Tyskland borde ha kunnat utnyttja det för att bit för bit betala krigsskadestånden.

Som jag sa tidigare återspeglas utarmningen i det fingerade kapitalets förvrängande spegel, vilket får samhället att få en helt felaktig självbild. Och som ett resultat av det får de den fullständigt idiotiska uppfattningen att Tyskland har en enorm fördel genom att ha en helt devalverad valuta, och att det därför – tack vare att hela dess ekonomi och produktionsapparat har utarmats – befinner sig i en ställning där det kan sälja sina varor till halsbrytande priser till fransmännen och briterna, till priset av att utarma hela ekonomin, produktionsapparaten.

Calwers analys leder honom till följande slutsats, som jag ska citera ordagrant:

Resultatet av den katastrofala valuta- och finanspolitiken kan idag bara bli våldsamt, med tanke på att det under nuvarande ekonomiska förhållanden är helt uteslutet med en gradvis återgång till ordnade förhållanden på valutamarknaden och i de offentliga finanserna. Men det katastrofala resultatet är till syvende och sist inget annat än regeringens formella konkurs, som är ett öppet uttryck för något som har varit känt sedan länge: regeringens oförmåga att betala.

Så – nationell konkurs. Om vi uttrycker det i materiella termer, kommer vi fram till följande: före kriget uppgick Tysklands egendomar till 225 miljarder guldmärk och inkomsterna till 40 miljarder guldmärk. Det var höjdpunkten. Om jag inte misstar mig var det Helfferichs beräkning, som grundade sig på statistisk forskning. Idag beräknas Tysklands egendomar till 100 miljarder mark och inkomsterna till 16 miljarder mark. Dessa beräkningar är förstas bara ungefärliga, men de räcker för att ge en bild av verkligheten.

När vi följer Tysklands ekonomiska utveckling, upptäcker vi att den tyska nationalinkomsten ökade med ungefär 1 miljard mark per år under stormarna och påfrestningarna under den ekonomiska utvecklingens sista period, från mitten av 1890-talet tills krisen började 1913-1914. Mer exakt var Tysklands inkomster i mitten av 1890-talet 22 miljarder guldmärk och 1914 var de 40 miljarder guldmärk. På en 20-årsperiod betyder det en årlig ökning på cirka 1 miljard mark.⁹ Och idag har de – givetvis med helt andra sociala resultat – kastats tillbaka till de förhållanden som föregick den tyska kapitalismens stormiga tillväxtperiod, som skapade det moderna Tyskland. Under nuvarande förhållanden är det uppenbart att Tyskland inte kommer att kunna betala sina skulder och de så kallade krigsskadestånden. Till och med en så högerinriktad ekonom som Calwer förkunnar att en nationell konkurs är helt oundviklig. Och nu går det att läsa ett stort antal tyska böcker om nationell konkurs, utifrån en filosofisk, moralisk, laglig och så vidare synvinkel. Med eller utan moral *kommer inte dessa herrar att kunna undvika en nationell konkurs.*

Enligt *Frankrikes* borgerliga tidningar håller landet på att hämta sig från sina sår. Det går inte att förneka att Frankrike kan peka på flera framgångar under efterkrigsperioden. Men det vore ett stort fel att överskatta dessa framgångar. Det är väldigt svårt att få fram statistik om Frankrikes ekonomi,

⁸ 100 pfennig motsvarade en mark.

⁹ Både den tyska och den ryska texten här säger ”28 år” och ”fyra miljarder mark”. Översättningen följer Trotskijs redigerade text i *First Five Years of the Communist International*, New York: Pathfinder Press, 1972, vol 1, s 186.

eftersom mycket mer hålls hemligt där än i andra länder. Den franska borgarklassen gör det, precis som den franska regeringen. Frankrikes kapitalistiska press ljuger mer än i de flesta andra länder, och det kan också mycket väl gälla den ekonomiska statistiken. Jag har till exempel hittills inte lyckats hitta några data i franska tidningar om produktionen av gjutjärn 1920. Men när vi tittar på den tillgängliga statistiken, ser vi att det franska jordbruket är sämre i fråga om boskapsuppfödning. 1913 fanns det ungefär 15 miljoner nötkreatur, nu är det bara 12,8 miljoner. Då var antalet hästar 7 miljoner, nu är det 4,8 miljoner.

Veteproduktionen var 86 miljoner hkg 1913, nu är den 63 miljoner hkg. 1913 var produktionen av kol 41 miljoner ton, nu är den 36,5 miljoner ton, om vi räknar med Alsace-Lorraine och Saar,¹⁰ eller – om vi utesluter dessa nyligen förvärvade territorier – 25 miljoner ton, knappt hälften av nivån 1913, och så vidare. Vi måste komma ihåg att Frankrike inte bara läker sina sår genom att organisera om sin ekonomi, utan framförallt genom att plundra Tyskland och dess kolonier. Således beror de förbättrade förhållandena i Frankrike inte på en uppgång inom ekonomin i sin helhet, utan istället på en överföring av varor från Tyskland till Frankrike. Under denna process – och det är den avgörande punkten – förlorar Tyskland 1½-2 gånger så mycket som Frankrike får.

Frankrikes handelsbalans för 1919 visar ett underskott på 24 miljarder francs – det vill säga att importen är högre än exporten.¹¹ För 1920 är underskottet 13 miljarder. Under dessa två års återhämtning, förbättring, hade Frankrike således ett handelsunderskott på 37 miljarder francs. Det är lätt att inse vad det innebär för den franska valutan. Förvisso hade inte Frankrike längre något handelsunderskott under första kvartalet i år, 1921. Pressen och parlamentet jublar högt över det faktum att den franska importen under de tre första månaderna 1921 ungefär motsvarade exporten. Men den klokaste franska tidningen, *Le Temps*, hade den 18 maj i år följande att säga:

Vår förbättrade handelsbalans beror huvudsakligen på minskad import av råvaror, och denna minskning kommer inom några månader otvivelaktigt att leda till en märkbar minskning av exporten av industriprodukter.

Så det är inte ett uppsving för ekonomin utan minskande import av råvaror, det vill säga en minskad framtida produktion, som har lett till en gynnsammare handelsbalans. Frankrikes statskuld är 303 miljarder, tio gånger högre än 1913. Lägg till det kostnaderna för återuppbyggnad, som de försöker lasta över på Tyskland och som uppgår till 180 miljarder francs. Det gör sammanlagt en halv biljon. Cirkulationen av banksedlar var 1915 mindre än 6 miljarder francs.¹² I juli 1920 var den nästan 39 miljarder francs, det vill säga sju gånger större.

Den franska budgeten uppvisar en bild av fullständigt förfall, ett hopplöst förfall av den franska ekonomin. I år är de ordinarie utgifterna 23 miljarder francs, plus 5,5 miljarder francs för de ytterligare utgifterna för ockupationen och 23 miljarder francs för återuppbygget efter kriget, vilket blir totalt 51 miljarder francs. Hur mycket bidrar de franska skattebetalarna med? Hittills har betalningarna varit sådana att intäkterna beräknas till 17 miljarder francs.

För att betala skulden måste 15 miljarder francs från statsbudgeten användas varje år, plus 5

10 Som en del av Versaillesfördraget skulle Alsace och Lorraine – övervägande tysktalande territorier som Tyskland hade avträtt efter det fransk-preussiska kriget 1871 – annekteras av Frankrike. Den kolrika, tidigare tyska, Saarbassängen skulle i 15 år förvaltas av Nationernas förbund, varefter en folkomröstning skulle hållas där om den skulle tillhöra Frankrike eller Tyskland. Under den perioden skulle kol från regionen gå till Frankrike.

11 I juli 1921 var växelkursen för 1 fransk franc ungefär 0,13 dollar.

12 I den tyska texten står det ”tre miljarder francs”. Översättningen följer den ryska texten.

miljarder francs till armén och byråkratin – totalt 20 miljarder francs, bara till räntor på skulden och underhåll av statsapparaten. Och det täcks bara delvis av 17,5 miljarder i regelbundna intäkter. Underskottet blir således regelbundet 5,5 miljarder francs, utan att räkna med de ökända åtagandena för återuppbyggnad. Om vi tar den mest framträdande franska finanstillningen, *L'Information*, och läser redaktören, Léon Chavenons, artikel, hittar vi detta:

Statens finansiering måste vara nära förknippad med utgivningen av sedlar. Med andra ord måste inflation och tryckande av papperspengar stödjas.

Han döljer inte orsakerna. Han säger: ”Det går inte att undvika inflation utom med hjälp av öppen konkurs.”

Alternativen är därmed att antingen täcka utgifterna med papperspengar, det vill säga att staten fortsätter att vara en bedragare, och lurar hela världen med hjälp av falskmyntning och bluffpengar, eller att offentligt medge en konkurs och offentligt säga: ”Det går inte att undvika inflation utom med hjälp av öppen konkurs.”

Frankrikes ledande ekonomiska skribent och högersocialdemokrat – jag vet inte säkert om han tillhör [socialist]partiets höger eller ej – kommer till samma slutsats: Det går inte att undvika inflation utom med hjälp av öppen konkurs eller hanka sig fram genom att trycka papperspengar. Sådan är situationen i det segerrika Frankrike, som nu är Europas obestridda ledare.

Under kriget verkade *Storbritannien* vara det land som gagnades mest av kriget. Kamrat Vargas utomordentliga broschyr,¹³ som vi lägger fram tillsammans med dessa teser, gör en mycket försiktig bedömning av situationen i Storbritannien. Fakta och siffror som publicerats senare pekar på att situationen i Storbritannien, ur kapitalistisk synvinkel är ännu mer hopplös än vad den visade för inte så länge sedan. Under kriget växte det brittiska jordbruket tack vare enorma statsstöd. Nu krymper det till nivån före kriget. Storbritanniens kolproduktion, där det hade monopol, uppgick 1913 till 287 miljoner ton, och 1920 till 233 miljoner ton – det vill säga 80% av 1913 års nivå. Produktionen av gjutjärn var 1913 10,5 miljoner ton och 1920 8 miljoner ton, som också är ungefär 80% av den tidigare nivån. Vad gäller situationen 1921 är den välkänd. På grund av gruvstrejken och effekterna av den, så minskade kolproduktionen i januari till 19 miljoner, i februari till 17 miljoner och i mars till 16 miljoner ton.

Kolexport – den viktigaste delen av Storbritanniens export och basen för exporten överhuvudtaget, uppgick 1913 till 73 miljoner ton och 1920 till 25 miljoner ton, det vill säga 34% – en tredjedel – av nivån före kriget.

Under de fem första månaderna i år var exporten omkring 48% av förra årets nivå. Om vi mäter utrikeshandeln i sin helhet i varor istället för i skuggmönstret i form av priser, så är den en tredjedel lägre 1920 än 1913. För maj månad säger den ledande ekonomiska tidningen, *The Economist*, följande:

I maj 1920 uppgick exporten till 119 miljoner pund, 1921 till bara 43 miljoner. Och det är inte ens uttryckt i varor utan i priser, där det utgör en nedgång på 64%, som har utlöst den allmänna krisen. Vi ser samma, om än mindre uttalade, fenomen i den brittiska budgeten, i statsskulden. Den brittiska statsskulden, som före kriget var 700 miljoner pund, uppgick den 4 juni 1921 till

13 Syftar på [Tesar till världsläget och Kommunistiska Internationals uppgifter](#), som Trotskij var medförfattare till.

inte mindre än 7.709 miljoner pund, det vill säga elva gånger högre än före kriget.¹⁴ Bara utgifterna för armén och flottan, som före kriget var 86 miljoner pund, är nu 237 miljoner pund, det vill säga nästan tre gånger högre. Och om man tittar på rapporterna från företagscheferna inom banksektorn och industrin för mars och april, hittar man rapporter att Storbritanniens statsinkomster nu är en tredjedel eller fjärdedel lägre än före kriget. Det är svårt att avgöra om de är en fjärdedel eller en tredjedel lägre.

Det mest uppenbara tecknet på Storbritanniens nedgång är dess valuta. Dagens brittiska pund sterling är inte den gamla tidens pund sterling. Det motsvarar inte längre vad som sägs i dess internationella pass. Vi läser att det nu bara utgör 76% av vad det säger sig vara.¹⁵ Och ingenting betecknar vår tids instabilitet bättre än det faktum att världens stabilaste, mest absoluta och obestridda sak, en brittisk sovereign (ett ord som också betyder ”regent”) har tappat sin gamla ställning och nu bara utgör en relativ kvantitet.¹⁶ Vid en tidpunkt då Tyskland är så upptaget med den filosofiska relativiteten – jag talar om Einsteins filosofi – så kan vi kanske se den tyska filosofin som en hämnd på den brittiska ekonomin, eftersom ett brittiskt pund sterling nu har blivit relativt. I tider av ekonomiska svårigheter har tyskarna hämnats med filosofi.

Det finns också länder som har gjort vinster: framförallt USA och på andra plats Japan. Här har vi en faktor av världshistorisk betydelse, som alltid måste hållas i minnet när världssituationen bedöms. Ekonomins tyngdpunkt är inte längre Europa, utan USA. Europa har förfallit, och i det stora hela förfaller det alltmer. Under samma period har USA utvecklats enormt. Ökningen av antalet boskapsdjur, hästar och nötkreatur är inte särskilt betydande. För hästar är ökningen från 20 till 22 miljoner; för nötkreatur från 62 till 68 miljoner. Om vi tittar på kol, ser vi att produktionen ökade från 517 miljoner ton 1913 till 580 miljoner ton 1920 – en ganska betydande ökning. 1913 var oljeproduktionen 248 miljoner fat, 1920 442 miljoner. En enorm ökning. Bomull och järn ligger kvar ungefär på nivån före kriget.

Det har skett en enorm ökning av skeppsbyggandet. De båtar som byggdes 1913 hade en total kapacitet på 276.000 ton, 1919 4.075.000 ton, 1920 2.746.000 ton. Detta skeppsbyggande har gjort USA till ledande kraft inom denna industri. Före kriget hade Storbritannien mer än hälften av världens tonnage och USA bara 5%. Nu har Storbritannien bara 35% och USA 30%. Det är välkänt att det inom bilindustrin byggdes lite mindre än 900.000 bilar 1913, och 1920 2.350.000. För närvarande har USA 8,5 miljoner bilar, det vill säga en på var tolfte invånare. Resten av världen har 1,4 miljoner.

Exporten är 2½ gånger större än före kriget. Exporten har genomgått en inre svängning och förändring som är mycket viktig för världsekonomin. Före kriget, 1905, utgjorde färdiga varor en tredjedel av USA:s export, medan livsmedel och råvaror utgjorde två tredjedelar. Nu är proportionerna de omvända: 60% av exporten är färdiga varor, och bara 40% livsmedel och råvaror. Det innebär att USA har blivit en av de ledande industriexportörerna. Under de senaste 6 åren, från 1915 till 1921, uppgick USA:s handelsöverskott till 18 miljarder dollar. Låt oss nu titta på USA:s andel av världsekonomin. USA har 6% av världens totala befolkning och 7% av dess markyta. Vad gäller produktion, producerar landet 20% av allt guld, 25% av vetet, 30% av handelsskeppen, 40% av allt järn

14 Här står det i den tyska texten 7.709 miljarder, ett uppenbart feltryck. Den ryska texten är också felaktig. Översättningen följer Trotskijs redigerade text.

15 Trotskijs redigerade text klargör att Trotskij jämför pundets värde relativt förhållandet till amerikanska dollar före kriget. I juli 1921 var växelkursen för ett pund sterling 3,56 dollar.

16 En sovereign var ett guldmynt vars nominella värde var ett pund sterling.

och bly, 50% av allt zink, 45% av kolet, 60% av allt aluminium, 60% av kopparn, 66% av oljan och 85% av alla bilar.

Det återspeglas i den amerikanska dollarns ledande roll på världens finansmarknad. Europas skuld till USA är 18 miljarder dollar, en summa som dagligen ökar genom att räntor inte betalas in och genom nya lån på 10 miljoner dollar.¹⁷ Europas skuldsättning till USA är en av världspolitikens viktigaste frågor.

Japan har tjänat en hel del både på krigsmarknaderna och på att europeiska industriländer försvann från världsmarknaden. Dock inte tillnärmelsevis så mycket som USA, eftersom dess produktionsapparat är mycket mindre. Jag kommer inte att läsa upp siffrorna. Jag ska bara återropa en, nämligen att kolproduktionen som 1913 var 56 miljoner ton, 1920 var 76 miljoner, 36% högre. Andra industrigrenar, som glasproduktion har vuxit som i ett växthus. Men när länderna i Europa nu återvänder till världsmarknaden, befinner sig de japanska kapitalisterna inte längre i en ställning där de kan behålla den ställning de erövat. Det finns nu mindre än 2.376.000 arbetare i den japanska industrin, varav 270.000 – 12% – är organiserade i fackföreningar. Det säger en hel del i ett fortfarande underutvecklat land med fortfarande halvt feodala förhållanden. Betydelsen av denna siffra inser alla som förstår det ryska proletariats roll.

Kamrater, jag måste gå vidare till den centrala fråga vi står inför, det vill säga om detta mönster kommer att förändras genom att jämvikten återställs. Men först skulle jag vilja göra en kort kommentar. Kapitalismens statistiker, ekonomer och regeringsministrar kan mycket väl säga att inte heller Ryssland ekonomi har gått framåt under denna period. Kamrat Lenin kommer att rapportera om det ekonomiska läget i Ryssland. Jag skulle vilja göra en kort kommentar om denna fråga i ett helt annat sammanhang. Den amerikanska utrikesministern Hughes skrev i ett brev till den ökände Gompers att det inte var någon idé att upprätta ekonomiska relationer till Ryssland, eftersom Ryssland nu var ett jättelikt tomrum. Och den ryska ekonomins fattigdom och ruin kan enligt Hughes inte tillskrivas blockaden och inbördeskriget, eftersom det även har skett en nedgång i de industrigrenar som var självförsörjande före kriget. Dessutom var inbördeskrigets arméer mycket mindre än det stora krigets arméer. Nå – ursäkta mig Hughes, men det sista argumentet är i sanning genialt, eftersom mobiliseringarna till arméerna är en faktor i den ryska ekonomins förfall.

Men argumentet är också felaktigt i ett annat avseende, ty under det stora imperialistiska kriget lämnade tsarismen de viktigaste yrkesutbildade arbetarna i fabrikerna. Den behövde inte dem till kriget på samma sätt som vi gjorde. Den hade sin aristokrati – utbildade officerare. I vår mörkaste timme bestod vår militärapparat framförallt av yrkesutbildade arbetare, som måste utbildas från noll till soldater. Jag kan nu avslöja denna hemlighet eftersom vi håller på att avmobilisera. Under den period då vi stred på fyra fronter uppgick vår armé till 5.300.000 man, varav inte mindre än tre fjärdedels miljon var yrkesutbildade. Det var en mycket tung och outhärdlig kostnad för ekonomin.

Dessutom glömmer Hughes alldeles bort att det kapitalistiska Ryssland utgjorde en del av världskapitalismen och ingick i världsmarknadens arbetsdelning. Än idag lider vi brist på relativt obetydliga och små föremål som vi inte kunde producera före kriget, och vars produktion vi absolut inte kunde organisera på grund av blockad och inbördeskrig. Våra vänner som leder ekonomin har tillhandahållit några illustrationer av det. Vi behöver till exempel runda och platta kablar till våra

¹⁷ Enligt en beräkning hade en USA-dollar 1921 samma köpkraft som 11,30 USA-dollar 2011.

gruvor. Vi har aldrig producerat dem själva. Gruvorna i Donetsregionen lider en enorm brist på kablar. Alla vet att metallsilar, som är livsviktiga för pappersproduktionen, alltid importerades från Tyskland eller Storbritannien istället för att tillverkas här. Alltså drabbas industrigrenar som var självförsörjande före kriget enormt. Det är givetvis enkelt att visa, att ingen annan regering under dessa förhållanden, efter att det första imperialistiska kriget fullständigt hade ödelagt den första armén och den kapitalistiska ekonomin, skulle ha kunnat genomföra ett nytt treårigt krig, underhålla och utrusta armén och så vidare, utan att fullständigt rasa samman under processen. Bara sovjetregeringen kunde göra det. Jag tänker givetvis inte förneka att vi gjorde allvarliga misstag på detta område.

Kamrater, vi måste ta itu med huvudfrågan. Även om vi drar den riktiga och obestridda slutsatsen att Europas produktionsapparat, trots att det har byggts många fabriker, totalt sett har förfallit, att de krigförande ländernas nationalinkomster har minskat med en tredjedel jämfört med före kriget – än sen? Direkt efter krigsslutet såg vi en återgång till normala ekonomiska förhållanden. Det skedde en expansion under 1919 och början av 1920. Sedan bröt det ut en kris. Tja, det är i sig själv ett säkert tecken på att allt är på rätt spår igen. Den kapitalistiska ekonomins automatiska mekanismer ingrep igen och fick ekonomin i jämvikt. Det är den viktigaste punkten. Först ska jag kort beskriva de ekonomiska trenderna under denna period, som jag utan att säga det redan har skisserat genom att beskriva de två senaste årens produktion.

Expansionen började på våren 1919. Hela den kapitalistiska världen förväntade sig en stor kris och var livrädd för dess konsekvenser. Det hade gjorts förberedelser för denna kris. Men övergången från krigsekonomin till en högkonjunktur efter kriget gick nästan utan att stöta på några svårigheter. Borgarklassen var mycket kraftfull. Under 1919 och 1920 steg priserna kraftigt. Spekulanter gjorde stora vinster. Men det gällde inte produktionen. Det var tydligt i Storbritannien, Frankrike och särskilt i Central- och Östeuropa, där produktionens nedgång inte visade några tecken på att upphöra ens under en period av så kallad högkonjunktur. Högkonjunkturen påverkade inte heller alla industrigrenar i USA, eftersom krigsproduktionen måste ställas om till fredstidsförhållanden, det vill säga till att producera kol, olja, bilar och båtar.

Var det en industriell högkonjunktur? Det var helt enkelt en kommersiell och i synnerhet spekulativ högkonjunktur. Det är lätt att förklara. Högkonjunkturen efter kriget hade två orsaker, en ekonomisk och en politisk och finansiell. Den ekonomiska orsaken var att marknaderna för livsmedel växte när kriget tog slut. Priserna steg enormt, och kapitalisterna som hade gjort vinster på krigsspekulation kastade sig in i handel och spekulationer och gjorde jättelika profiter.

Det underlättades av det faktum att regeringen, som innan övergången till efterkrigsförhållanden hade varit mycket rädd, helt enkel behöll krigstidsmetoder i fredstid. Även i fredstid fortsatte regeringen att ge ut papperspengar, underblåsa inflationen, betala tillägg till arbetarnas löner, kontrollera export och import, och så vidare. Även den militära censuren och militära diktaturen blev kvar efter kriget. På detta sätt blev den spekulativa krigstidsboomen en högkonjunktur efter kriget, utan någon verklig produktionsökning. I många länder fortsatte tvärtom produktionen att minska.

Vad gäller inflationen, kan den beskrivas bäst med det faktum att mängden sedlar i Frankrike ökade från 30 miljarder till 38 miljarder, i Tyskland från 3 miljarder till 63 miljarder, i Italien från 9 miljarder till 22 miljarder, och så vidare. Om vi tänker på Berlins, Paris', Londons och New Yorks ekonomiska nivå före kriget, så upptäcker vi rent schematiskt, vad gäller statistik – jag ville ge er

siffrorna men det skulle ta enormt lång tid – att nivån var ungefär densamma [i de olika städerna]. Idag, efter kriget och perioden av spekulativa framgångar, upptäcker vi följande: Tyskland är fattigare, dess produktionsapparat är mycket svagare än före kriget. Även Frankrike är fattigare, om än mindre. London ännu mindre. New York, USA, har blivit rikare.

Om vi nu övergår till priser, kan vi nu se prisnivån i cirkulationen av sedlar. Under perioden av välstånd ökade priserna i Tyskland sju gånger, i Frankrike var ökningen lägre, i Storbritannien ännu lägre och i USA mycket lägre. Gapet mellan produktionen och dess pris-bestämda överbyggnad är mindre där, och enormt mycket större i Tyskland. Ju fattigare ett land är, desto rikare verkar det vara om vi betraktar dess fiktiva värden som verkliga – dess offentliga sektors skuld, dess sedlar och så vidare. Det är verkligheten bakom den senaste expansionen, som var en spekulativ uppgång. Men denna fiktiva högkonjunktur ledde i grund och botten till att de krigförande länderna utarmades, och den spelade en verklig politisk roll. I en detaljerad artikel som en brittisk professor skrev om detta i *Manchester Guardians* årskrönika,¹⁸ sa han att ”vårt svåraste år” – alltså för den härskande klassen – var 1919. Han säger att de som återvände från kriget var väldigt otåliga om den ekonomiska situationen, ”och otålighet bland män som nyligen varit på slagfälten är farlig”. Och vi förberedde oss för denna otålighet, fortsätter han, genom att cirkulera stora mängder pengar, miljon på miljon. Regeringen är fortfarande den största konstgjorda marknaden. Arbetare fick olika sorters understöd till sina löner från den offentliga sektorn, och på så sätt skyddades kapitalismen under denna farliga period av militär avrustning. Således hjälpte den fiktiva högkonjunkturen kapitalismen att behålla sina grundvalar.

Men vi måste fundera på om högkonjunkturen lyckades med det. Den ökade verkliga produktionen inom olika sektorer, vilket visar att den kan öka produktionen ännu mer. Måste vi av detta dra slutsatsen, att när en högkonjunktur börjar efter revolutionsförsök eller misslyckade revolutioner, så innebär det att revolutionen är över? Detta påstående grundar sig på en välkänd framställning av Marx och Engels 1850-1851. Jag anser att Kommunistiska internationalen snart måste ta itu med denna fråga, speciellt om vi nu går in i en ny expansionsperiod, vilket är långtifrån uteslutet. Jag ska läsa citatet. Engels säger angående Marx:

De fakta han därvid insamlade gjorde det fullständigt klart för honom ... att världshandelskrisen 1847 var det egentliga upphovet till februari- och marsrevolutionerna, och att det industriella uppsving, som från mitten av 1848 efter hand återinträdde och nådde sin kulmen 1849 och 1850, var den pådrivande kraften bakom den europeiska reaktion, som på nytt började sticka upp huvudet. Detta var avgörande.¹⁹

Och på hösten 1850 skrev Marx och Engels:

En ny revolution är möjlig endast som följd av en ny kris. Men den kommer också lika säkert som en sådan.²⁰

Fortfarande grundar sig många kamrater på uppfattningen att kriser är revolutionens moder och att uppsving så att säga är revolutionens dödgrävare. Denna åsikt uttrycktes i den kommission som exekutiven bildade. När en högkonjunktur börjar tar revolutionen slut. Nå, kamrater, det citat jag

18 Författaren till artikeln som Trotskij citerar är Edwin Cannon.

19 Engels inledning till Marx, *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*, på marxistarkiv.se, s 1-2.

20 Marx/Engels, ”Review: May to October [1850]” i Marx/Engels, *Collected Works*, bd 10, s 510. Samma citat finns i Marx, *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*, s 2.

läste upp är ytterst viktigt, och det är inte exakt vad dessa ord uttrycker. Som profetia är det felaktigt, och Engels medger själv att det inte blev så. Det var inte krisen som orsakade revolutionen, och krisen 1847 var bara i begränsad mening revolutionens moder. 1848 års revolution uppstod ur trycket från kapitalismen, som krockade med [de feodala] stånden och kämpade mot dem. Revolutionen 1848 avskaffade i stort sett gillesystemet och resterna av livegenskap, och gav på så sätt kapitalismen ett nytt utvecklingsutrymme. Bara under dessa omständigheter kunde högkonjunkturen 1848-1849 och åren därefter bli en fas i revolutionens utveckling. Krisen var således den sista knuffen på revolutionen, som utvecklades ut kapitalismens samhällsförhållanden och utveckling, som hade vuxit ur de feodala ramarna. Högkonjunkturen gav den sista knuffen att avsluta revolutionen, efter att den hade genomfört de viktigaste omedelbara uppgifterna: att sopa undan gillesystemet och så vidare. Alla som förbiser det kommer att missförstå citatet fullständigt.

På ett mer övergripande plan är inte den kapitalistiska utvecklingen begränsad till dessa cykler av högkonjunktur, sedan spänningar, nedgång, kris och gradvis minskande spänningar, och så vidare. Det fångar inte kapitalismens utveckling fullständigt, i hela sin historiska omfattning. Det är mer än så. Ty kapitalismen har två sorters rörelser. Den första syns i produktivkrafternas utveckling. Kurvan går upp, och denna uppgång äger rum med hjälp av svängningar och skiftningar – nämligen svängningar mellan kris och högkonjunktur. Om utvecklingen är stagnerande, låt oss säga under en period av 50 år, så kommer vi ändå att se cykler, men de kommer inte att vara lika exakta som i ett febrilt livskraftigt kapitalistiskt land. Om vi undersöker en uppåtgående kapitalism ser vi samma svängningar men kurvan pekar uppåt. Om vi undersöker ett förfallande kapitalistiskt samhälle pekar kurvan neråt, men utvecklingen äger fortfarande rum genom dessa svängningar.

En tabell som publicerades i *Times* i januari i år visar en period på 138 år, från nordamerikanska frihetskriget till idag. Om jag inte minns fel hade vi under denna period 16 cykler, det vill säga 16 kriser och 16 högkonjunkturer. Varje cykel varade ungefär $8 \frac{2}{3}$ år, det vill säga nästan 9 år. Det är en sicksackrörelse.

Tabellen visar en totalt sett uppåtgående trend. Den börjar med 2 pund [i utrikeshandel] – det vill säga 24 guldmärk – för varje invånare i Storbritannien. Under denna period ökade befolkningen ungefär 4 gånger, men utrikeshandeln ökar mycket mer, och nådde 1920 30,5 pund per person. Det är uttryckt i guld, inte i aktuell valuta, då det totalt blir 65 pund per medlem i befolkningen. Vi ser en liknande utveckling för produktionen av tackjärn. Under denna period är de två linjerna mer eller mindre parallella. Vi ser att 1851, det år vi just har talat om, utgör inledningen på kapitalismens snabba utveckling. 1848 var tackjärnsproduktionen 4,5 kg per person. 1913 hade den siffran nått 46 kg. Sedan inleds en motsatt rörelse.

Det är det samlade resultatet, det totala resultatet av dessa 138 år av utveckling. Om vi analyserar kurvan närmare upptäcker vi att den består av fem delar. Från 1781 till 1851 är utvecklingen mycket långsam – faktiskt stagnerande under hela årtionden. Från 1851, mitten av seklet, är det en uppåtgående rörelse. Vi ser det genom att utrikeshandeln steg från 2 till 5 pund per person. Sedan ökar den under 20 år från 5 till 21 pund. Tackjärnsproduktionen ökade under dessa år från 4,5 till 13 kg per person. Med början 1873 – året för den stora kraschen – inleds en depressionsperiod. Mellan 1873 och 1894 observerar vi stagnation i den brittiska utrikeshandeln, även om vi bara räknar med den verkliga utrikeshandeln, inte de politiska profiterna, det utlänningar lämnade i Storbritannien, och andelen kapital som investerades utomlands. På 24 år skedde en minskning från 21 till 17,4

pund. Sedan ett uppsving, från 17 till 30 pund 1913. Därefter kriget och efterkrigsperioderna. Här har vi samma historia. Mellan 1913 och 1917 var det en mycket liten ökning. Men från 1917 till idag har den nått 46 pund. Kamrater, detta är mycket viktigt för att förstå den nuvarande situationen och den situation som inleds nu.

Den kapitalistiska utvecklingen kännetecknas således av en primär rörelse och dessa sekundära rörelser som alltid äger rum på basis av den primära rörelsen. Uppgång, nedgång och stagnation – längs denna kurva sker det svängningar, det vill säga förbättring av ekonomin eller kris, men de säger inte om kapitalismen utvecklas eller är på nedgång. Svängningarna är som hjärtslagen hos en levande person. Hjärtslagen säger bara att han lever. Kapitalismen är givetvis inte död ännu, och eftersom den lever måste den andas in och ut. Med andra ord måste det ske svängningar. Men precis som in- och utandningarna hos en döende person skiljer sig från de hos en växande individ, så är det samma sak här.

Det är mycket farligt att luta sig på citatet från Engels och bortse från dessa grundläggande fakta. Direkt efter att Marx och Engels gjorde sina observationer 1850, inleddes inte en ordinär, normal, vanlig expansion, utan en period av snabb tillväxt efter att revolutionen 1848 hade utvidgat kapitalismens bas. Det är den avgörande punkten.

Under perioden av snabb tillväxt var perioderna av välstånd och högkonjunktur alltid mycket uttalade och kriserna var ytliga och korta till sin karaktär. Det var den perioden som satte stopp för revolutionen. Frågan framför oss nu är inte om det är möjligt med en period av expansion utan om denna svängning inom ekonomin följer en uppåtgående eller nedåtgående linje. Det är hela frågans viktigaste sida.

Det för oss tillbaka till de grundläggande fakta som vi har diskuterat: Europa har börjat förfalla; Europas produktionsapparat befinner sig nu på en mycket lägre nivå än tidigare; ekonomins centrum har flyttat till USA, inte på ett gradvis sätt utan genom att USA har utnyttjat Europas krigsmarknader och har kastat Europa åt sidan på världsmarknaden. Det är en historisk situation som inte har existerat tidigare och inte kommer att ske igen. Under loppet av 4½ år förlorade Europa hela sin styrka – inte bara sin nuvarande, levande energi utan också det som hade ackumulerats – en generation av arbetare som kastades in i kriget. Hela denna energi blev grunden för USA:s utveckling och expansion. Enligt min åsikt är det detta faktum som gjorde det möjligt för USA att genomföra en helomvändning på så kort tid.

Men denna händelse är något som inte kan upprepas, ty innan sin nedgång hade Europa skapat en helt konstgjord marknad för USA, en marknad som inte går att ersätta. Efter att med sin nedgång ha skapat en marknad för USA har Europa nu kollapsat helt som amerikansk marknad. Före kriget utgjorde den europeiska marknaden mer än hälften – 60% – av USA:s export, och denna andel ökade ännu mer under kriget. USA:s export steg till tre gånger nivån före kriget. Efter kriget visar det sig att Europa är en allvarligt utarmad kontinent, som är helt oförmögen att fortsätta att få varor från USA, eftersom Europa inte har något att erbjuda till motsvarande värde. Det kan inte betala med guld eller varor.

Och det förklarar krisen som började i Japan och USA. Efter den korta högkonjunkturen, som varade 1½ år, började en mycket verklig kris som framförallt ropar till Europa: ”Ni är fattiga, ni är ruinerade, klara er med det ni har. Ni kan inte importera något mer från USA.” Och samma kris

ropar till USA: ”Ni blev rika eftersom ni under fyra, fem, sex års krig kunde åderlåta Europa. Men det är slut på det nu. Länderna därborta är ruinerade. Deras produktionsapparat måste byggas upp från noll och återställas. Varje land måste återupprätta sin inre arbetsdelning.”

Frankrikes och Tysklands ekonomier rör sig automatiskt, framdrivna av impulsen från åren före kriget och kriget. Men Tyskland måste backa för att genomföra en omfördelning och uppnå rätta proportioner. Precis som man var tvungen att organisera bristen under kriget, så måste det göras idag för att det inte ska äga rum en revolution. Om denna process fortsätter, så kommer det att bli nödvändigt att få balans i denna utarmning, till att börja med relationerna bland de många branscher som producerar produktions- och konsumtionsvaror. Det innebär att arbeta fram de nödvändiga förhållandena med hjälp av krig och delvis återhämtning, om inte en revolution ingriper.

Samma sak gäller Frankrike och i Europa i sin helhet, där det mitt under en period av ekonomisk tillbakagång sker omdisponeringar bland de kapitalistiska länder som har drabbats mest, som är mest utarmade. Även USA kommer att känna av effekterna av denna omdisponering, eftersom det som tidigare var dess viktigaste marknad inte längre är det i samma omfattning. För USA innebär det att krisen inte är övergående och normal, utan inledningen på en långvarig depressionsperiod.

Låt oss gå tillbaka till vårt diagram, där vi har definierat olika tidsperioder: en stagnationsperiod som varade sju år; sedan en 20-årig expansionsperiod, från 1851 till 1873. Vi konstaterar att de 20 åren av stormig tillväxt innehöll två kriser och två högkonjunkturer. Men högkonjunkturerna var verkligt kraftfulla medan kriserna var ytliga. Så från 1873 till mitten av 1890-talet finns en ny stagnationsperiod eller mycket långsam expansion. Därefter återigen en enorm uppgång. Det är anpassning, justering. När kapitalismen i ett land stöter på gränserna för vad dess marknad kan suga upp, måste den hitta andra marknader och anpassa sig till dem. Karaktären på dessa tidsperioder – vare sig det är stagnation, uppgång eller nedgång – avgörs av stora historiska händelser, som ekonomiska kriser, revolutioner och liknande. Det är den kapitalistiska utvecklingens viktigaste beståndsdel.

För närvarande har kapitalismen gått in i en period av långvarig och djup depression. Egentligen borde kanske denna period dateras från 1913. Det är att titta bakåt; det är väldigt svårt att sja. Efter 20 års snabb utveckling som gav oss det moderna Tyskland är det inte uteslutet att världsmarknaden 1913 hade blivit för trång för Tysklands, Storbritanniens och Nordamerikas utvecklade kapitalism. Och den grundläggande sanningen i detta budskap visar sig i det faktum att dessa den kapitalistiska utvecklingens gigantiska resultat sedan gjorde upp om frågan med varann. Var och en sa till sig själv, att de för att undvika en decennielång depression skulle orsaka en svår krigskris, krossa sin motståndare och åberopa monopol över världsmarknaden, som hade blivit för trång. Men kriget varade för länge. Det orsakade en kris som inte bara var akut utan mycket långdragen, och fullständigt förstörde den europeiska kapitalistiska ekonomins produktionsapparat. Den möjliggjorde USA:s febrila utveckling, ledde till att Europa utmattades, och orsakade på så sätt denna svåra kris i USA. Vi upplever nu just den depression som de ville undvika, och Europas utarmning har i allra högsta grad trappat upp den.

Kamrater, det täcker de viktigaste kännetecknen hos det jag anser måste sägas för att beskriva det ekonomiska läget. Vi har inte vägt in hela revolutionen. Kapitalismen existerar fortfarande och fortsätter att utvecklas, vare sig den har möjlighet att växa eller ej. Jag tror att det var 1919, efter de första tecknen på den här högkonjunkturer, som en engelsman – jag tror att han heter Paish –

föreslog att man skulle ordna ett internationellt lån på 2 miljarder pund, det vill säga mer än 40 miljarder guldmark, för att genomföra återuppbygget. Då tänkte man sig, att om man kunde få till stånd ett lån i den här storleksordningen och inleda återuppbyggnadsarbetet, då skulle det leda till en blomstring som aldrig tidigare har skådats i världshistorien. Med andra ord fick den förvrängda bilden av kapitalismen dessa personer att gå så mycket vilse att de trodde: ”Vi har förstört så mycket – städer, jordbruk, järnvägar – vi har sänkt så många ångfartyg, att om vi trycker en bild av allt som har förstörts på statsobligationer, och skriver 40 till 50 miljarder guldmark på dem, så kommer det omedelbart att göra oss ofantligt rika.” Det kapitalistiska samhällets förfärliga mekanismer vilseleder till och med kapitalisterna själva. Sedan visade det sig att det inte alls blev så. Järnvägarna måste nu återställas på en nivå som är mycket lägre än före kriget, och det måste göras när man står inför en total social ödeläggelse.

Nu kommer vi till frågan om social jämvikt. Det sägs alltid – och det är inte bara temat för någon som Cunow, utan också för Hilferding – att kapitalismen automatiskt återskapar sin jämvikt på en ny grundval. Denna uppfattning om en automatisk utveckling är reformismens viktigaste kännetecken. Givetvis skulle en kapitalistisk jämvikt återskapas, om bara inte klasskampens sociala uttryck lade sig i detta grymma spel. Om arbetarklassen i Europa och världen passivt skulle underkasta sig kapitalismens alla experiment för att återupprätta sina normala inre förhållanden, så skulle det innebära att 20 eller 30 miljoner män och kvinnor i Europa skulle ruineras under 20 eller 30 år – ty nu är det meningslöst att emigrera till USA. USA har fem miljoner arbetslösa och kommer under de kommande åren och decennierna att ha ännu fler. Utvandring kan inte längre fungera som en säkerhetsventil. Som jag sa kommer arbetslöshetsfrågan att bli en konstant faktor i USA under många år framåt. En generation arbetare kommer att slösas bort och en ny kapitalistisk jämvikt skulle upprättas i världen, med USA som ledande världsmakt, och Europa skulle ha samma sorts förhållande till USA som Spanien tidigare hade till Storbritannien.

Tänk er Europas hopskrumpnade civilisation inom ramen för en ny återupprättad kapitalism. Teoretiskt är en sådan situation tänkbar. Det kapitalistiska samhällets automatiska funktionssätt kommer att leda dit, under förutsättning att vi utesluter klasskampens inverkan. I detta avseende har jag ett mycket intressant uttalande av en ganska smart tysk reaktionär, professor Otto Hoehst. Han skriver om den ekonomiska situationen, och säger att vi måste genomföra lönesänkningar i hela världen. Arbetarna kommer inte att finna sig i det och kommer att börja strejka. Det är oundvikligt, vare sig vi kallar det kapitalismens automatiska funktionssätt eller kapitalistisk utsugning. Men det är inte oväsentligt om vi accepterar kapitalismens automatiska funktionssätt som opportunisterna tänker sig, ty för dem är det bara kapitalistklassens vilja som är en objektiv verklighet. Enligt dessa herrar finns inte den revolutionära klassens vilja, och för dem sker således kapitalismens hela utveckling automatiskt. Det innebär att den kommer att bli automatisk om arbetarklassen leds av reformisterna och kommer att leda till uppror mot utsugningen om arbetarklassen leds av ett levande kommunistiskt parti.

Det ger denna process att återställa den kapitalistiska jämvikten en helt annan karaktär. I detta skede är det mycket viktigt att Europa har kastats tillbaka, att Tyskland är lika fattigt som det var i mitten av 1800-talet. Men Tysklands samhällsstruktur har inte kastats tillbaka – tvärtom. De allt intensivare samhällsmotsättningar som fanns under de 20 åren innan kriget har skärpts ännu mer av kriget och åren efter kriget, av perioden av välstånd och även av perioden av kris. Så vi har en försämring av

de ekonomiska grundvalarna, både landets egendomar och inkomster, och samtidigt ökande klassmotsättningar. Det betyder helt enkelt en skärpning av kampen mellan klasserna om deras respektive andel av landets minskande inkomster.

Och det är haken i den schematiska skildring av återställandet av jämvikten som folk som Heinrich Cunow och andra tänker sig. Allt som kapitalismen tvingas göra för att ta ett steg i riktning mot att återställa jämvikten skövlar den bara ännu mer och driver arbetarklassen till ännu mer energisk kamp.

Den första uppgiften för att uppnå denna nya jämvikt är att få ordning på produktionsapparaten. Det kräver kapitalackumulation. För att få denna ackumulation måste arbetsproduktiviteten öka. Hur? Genom att höja och öka utsugningen av arbetarklassen – efter den minskade arbetsproduktiviteten under de tre senaste åren efter kriget är detta ett uppenbart faktum. För att återställa världsekonomin på en kapitalistisk grundval krävs en universell ekvivalent – guldstandarden. Utan en guldstandard kan inte den kapitalistiska ekonomin existera. Ty när priserna utför sin *danse macabre*, när de går upp och ner med 100% på en månad, som så ofta sker i Tyskland som ett svar på svängningarna i den tyska valutans värde, så sker ingen produktion. Då är inte kapitalisterna intresserade av någon produktion eftersom spekulation, som lockar i fjärran, erbjuder högre profiter än den långsammare utvecklingen av produktionen.

Vad betyder det att restabilisera valutorna? För Frankrike och Tyskland betyder det att förklara sig i statsbankrutt. Men att förklara statsbankrutt leder till en enorm förändring av landets ägandeförhållanden. Länder som har förklarat statsbankrutt står inför en ny kamp om andelar av landets egendomar. Det innebär ett jättesteg mot klasskamp. Och allt detta betyder att den sociala och politiska jämvikten rubbas, och därmed en revolutionär rörelse.

Men att förklara statsbankrutt leder inte till att jämvikten återställs, utan istället till en förlängd arbetsvecka, att 8-timmarsdagen avskaffas, ökad utsugningsgrad. Det stöter förstås omedelbart på motstånd från arbetarklassen, eftersom det – för att använda Hoechsts ord – är kapitalistisk utsugning. Med andra ord går det bara att återupprätta en kapitalistisk jämvikt i abstrakt, teoretisk mening. Men det äger inte rum i ett socialt och politiskt vakuum, det går bara att uppnå via samhällsklasser. Varje steg, även det allra minsta, mot att återupprätta den ekonomiska livets jämvikt innebär ett slag mot den flytande sociala jämvikt som dessa herrar är beroende av. Det är den centrala faktorn.

Av detta kan vi dra slutsatsen, att oavsett om händelseutvecklingen är snabb eller långsam – vi kan inte tvista om händelsernas takt, efter att historien som bekant har förrått oss så i denna fråga – så leder de till revolution. Det finns inte någon segerrik proletär diktatur i Central- eller Västeuropa. Men att, som reformisterna gör, ha fräckheten att hävda att det under denna period på ett lömskt sätt har återupprättats en kapitalistisk jämvikt – det är en oförskämd och okunnig lögn. Inte ens de mest reaktionära reaktionärer säger det om de har en smula hjärna, som Hoechst. I sin årliga genomgång säger han i grova drag att år 1920 varken ledde till någon revolutionär seger eller ett återupprättande av den kapitalistiska världsekonomin. Han säger att det är en instabil och ganska begränsad jämvikt.

Chavenon, som jag har citerat, säger att Frankrikes enda alternativ för tillfället är att ödelägga den kapitalistiska ekonomin ännu mer med budgetåtgärder och utökad cirkulation av sedlar som leder till öppen konkurs. Jag har försökt förklara vad det innebär. Jag har beskrivit den mest intensiva kris

som den kapitalistiska världen någonsin har upplevt. För tre eller fyra veckor sedan kunde man i den kapitalistiska pressen ana antydningar om en annalkande återhämtning, en annalkande period av blomstring. Nu har denna fläkt av vår visat sig vara förhastad. Den ekonomiska situationen har blivit blygsam förbättrad, och är mindre ansträngd än tidigare. Priserna inom handeln har sjunkit, vilket inte innebär att handeln har fått nytt liv. Börserna är livlösa och produktionen minskar fortfarande. Bara en tredjedel av den amerikanska metallproduktionskapaciteten används. I Storbritannien har de sista masugnarna stängts. Det syns fortfarande en nedåtgående trend.

Denna nedåtgående trend innebär inte att det kommer att fortsätta på detta sätt för alltid. Det är uteslutet. Den kapitalistiska organismen kommer att bli tvungen att andas in. Den kommer att behöva dra in lite frisk luft i form av ett mått av återhämtning, men att kalla det att blomstra vore förhastat. Ett nytt skede måste inledas för att eliminera motsättningen mellan denna överbyggnad av fiktivt välstånd och den fattigdom som ligger bakom det. Den ekonomiska kroppen kommer även i framtiden att fortsätta att härjas av den sortens kramper. Som jag har sagt erbjuder allt detta en bild av en djup ekonomisk lågkonjunktur.

Denna lågkonjunktur kommer att tvinga borgarklassen att pressa arbetarklassen allt hårdare. Det går redan att se i de lönesänkningar som har påbörjats i de blomstrande kapitalistländerna – Storbritannien och USA – och sedan sprida sig över hela Europa. Det leder till stora lönestrider. *Vår uppgift är att bredda dessa lönestrider och fylla dem med en förståelse av den ekonomiska situationen.* Det är uppenbart. Men frågan är om dessa stora lönestrider – gruvstrejken i Storbritannien är det klassiska exemplet – automatiskt kommer att omvandlas till en social revolution, det slutgiltiga inbördeskriget och kamp för att erövra den politiska makten. Att ställa frågan så vore omarxistiskt. Vi har inga sådana automatiska garantier om händelseutvecklingen.

Men vad innebär det för vår utveckling om denna kris ersätts av en övergående högkonjunktur? Här säger många kamrater, att om en återhämtning börjar under denna period, så kommer det att innebära att revolutionen tillintetgörs. Ingalunda. Ty det finns helt enkelt inga automatiska band mellan den revolutionära arbetarklassens rörelse och krisen. Istället för ett automatiskt band har vi ett dialektiskt samband. Det är avgörande att förstå det.

Låt oss gå igenom vad som hände i Ryssland. Revolutionen 1905 slogs ned. Arbetarna led allvarliga nederlag. De sista revolutionära ryckningarna skedde 1906 och 1907. På hösten 1907 började en stor världskris, som kungjordes av en svart fredag på New York-börsen.²¹ 1907, 1908 och 1909 tyngdes Ryssland av en mycket svår kris. Krisen fullkomligt krossade rörelsen i Ryssland. Med tanke på att arbetarna hade lidit så mycket under kampen, måste lågkonjunkturen få en förkrossande effekt. Samtidigt diskuterade vi i Ryssland vad som skulle leda fram till en revolution: en kris eller en period av återhämtning, och många av oss förde då fram uppfattningen att bara en ny expansion skulle kunna återuppliva den revolutionära rörelsen i Ryssland. Och det är vad som hände. Under 1910, 1911 och 1912 upplevde vi en återhämtning och en högkonjunktur, som samlade de demoraliserade, försvagade och nedslagna arbetarna. Återigen insåg de hur betydelsefulla de var för produktionen, och de gick på offensiven, först ekonomiskt och sedan politiskt. Just innan kriget var arbetarklassen så stärkt av denna blomstring att den kunde ha gått över till angrepp.

Så idag, när arbetarklassen är djupt utmattad av krisen och kampen, och om den inte lyckas segra –

²¹ Syftar på paniken i oktober 1907, då börsen i New York sjönk nästan 50% från toppnoteringen föregående år. Paniken spred sig i hela landet och många banker och företag gick i konkurs.

vilket är fullt möjligt – då skulle en förändring av den ekonomiska situationen, en kort period av uppgång, inte vara skadligt för revolutionen, utan tvärtom ha ytterst positiva effekter. Det skulle bara vara skadligt om högkonjunkturen utgjorde starten på en lång blomstringsperiod. Och förutsättningen för en sådan utdragen uppgång är att marknaden expanderar. Men det är uteslutet. Den kapitalistiska ekonomin omfattar hela jordklotet. Europas utarmning och USA:s tursamma uppgång på de enorma krigsmarknaderna rättfärdigar antagandet att denna uppgång inte kan återställas med hjälp av en kapitalistisk utveckling i Kina, Sibirien eller Sydamerika – områden där den amerikanska kapitalismen naturligtvis hittar och säkrar sig marknader, men i en omfattning som inte är alls i nivå med den europeiska marknaden. Därför är vi på randen till en depressionsperiod, det finns inga tvivel om det.

Inom dessa ramar skulle en återhämtning från krisen inte innebära någon dödsstöt för revolutionen, utan snarare en möjlighet för arbetarklassen att hämta andan för att återuppta offensiven på en högre nivå. Det är en möjlighet. Den andra är att krisen går från allvarlig till svag och sedan blir allvarlig igen, och drar ut i årtal. Inget av det är uteslutet. Det är fullt möjligt att arbetarklassen, som erfarenheterna har gjort listig, kommer att uppbringa alla sina krafter i de största kapitalistiska länderna och erövra statsmakten. Den enda variant som är utesluten under de kommande åren är att den kapitalistiska jämvikten återställs automatiskt på en ny grundval och att det blir ett nytt kapitalistiskt uppsving. Med tanke på den allmänna ekonomiska stagnationen är det helt omöjligt.

Men det finns en annan faktor som måste tas i beaktande: den internationella situationen, förhållandet mellan de kapitalistiska länderna. Jag har redan tagit upp alltför mycket av er tid och ska försöka vara så kort som möjligt. Med ett ord är resultatet av kriget på detta område, de internationella relationernas område, motsatsen till vad kriget förmodades uppnå. Vad innebar kriget? Krig är beväpnad imperialism, imperialismen som hanterar sina vapen. Vad är imperialism? Det är kapitalismens drift att eliminera små länder. Och ”små länder” betyder inte bara Schweiz – nej, det betyder Frankrike, Tyskland och så vidare. Kapitalismen strävar efter att skapa en världsimperialism för de kapitalistiska produktivkrafterna. Det är den imperialistiska utvecklingens natur. Denna tendens fick sitt mest slående och tydliga uttryck i Tyskland. Tyskland förkunnade: Hela Europa under vår kontroll! Ända från början ville Frankrike börja dela upp Tyskland. Den franska kapitalismens anda präglade konstellationen mellan de europeiska staterna. Nu har vi små länder i Europa på ett helt annat sätt än före kriget. Där Österrike-Ungern fanns existerar det nu tio tullhinder. För att använda ett mycket använt uttryck har Europa fullständigt balkaniserats.

De spänningar och motsättningar som ledde till militarismens tillväxt har inte försvunnit. Effekten av dem är större än tidigare. Före kriget, 1914, uppgick världens arméer (utom Ryssland) till 5.152.000 man. Nu, under den första halvan detta år, är summan 7.014.000. Så militarismen har ökat. Om vi räknar in Ryssland när dess arméer var som allra störst, är den andra siffran ännu större. Till och med i centrala och sydöstra Europa, en region som är helt utmattad och utarmad, ser vi hur militarismen växer, just som ett resultat av de många nya staterna, var och en med sitt eget tullhinder, och egen gräns och armé. Det är samma sak med skeppsbyggandet. Militarismen är också det största hindret för en ekonomisk utveckling. En av de största orsakerna till kriget var i själva verket uppfattningen att Europas ekonomi inte tålde en väpnad fred. Hellre ett fasansfullt slut än oändliga fasor. Men nu har det visat sig att slutet inte alls är något slut, och att fasorna efter slutet är ännu värre än innan det fasansfulla slutet, nämligen kriget nyligen.

Fiendskapen mellan Frankrike och Storbritannien blir allt intensivare. Vi behöver bara följa den halvofficiella franska pressen. Men fiendskapen mellan Storbritannien och USA har faktiskt ökat på ett automatiskt sätt – och här har vi en verkligt automatisk process – och fört morgondagens blodiga sammandrabbning närmare. Alla vet vilka drivkrafterna bakom denna fiendlighet är, vi har sett dem i den ekonomiska statistiken. Storbritannien har drivits bort från sin ställning som dominerande ekonomisk makt på världsmarknaden. Den brittiska industrin förfaller. Två amerikanska arbetare producerar lika mycket som fem arbetare i den brittiska industrins ytterst konservativa struktur.

Storbritannien har trängts undan på kolexportens område. Som jag har sagt producerar USA 70% av oljan, som nu har blivit den viktigaste faktorn internationellt. Nu klagar amerikanerna på Storbritannien. Under de senaste åren har briterna köpt upp oljeresurser över hela världen och äger nu omkring 90% av världens oljeresurser. För närvarande är dessa resurser bara en möjlighet, man kan säga att de är underjordiska. Därborta, i USA, producerar oljekällorna 70% av [världens] olja, som sedan kastas ut på den inre och yttre marknaden. Men Storbritannien har lokaliserat oljeresurser geologiskt, men för att utvinna dem måste kapital investeras, vilket det inte har tillgång till. Om den tid kommer då Storbritannien äger 90% av oljereserverna och USA:s oljekällor börjar sina, om så vore fallet finns det ytterligare en anledning för USA att påskynda dagen för avgörande kamp. Till försvar för sina anspråk på den mexikanska och mesopotamiska oljan säger amerikanerna: ”Inom 10-15 år kommer vår bilbaserade ekonomi att vara utan olja. Vi kommer att vara lämnade i sticket.” Tja, om det stämmer så skulle det bara vara ytterligare en anledning att gå ut i krig innan den hemska dagen kommer. Det finns inget mer akut, exakt och automatiskt.

Utifrån det nuvarande byggandet, kommer den amerikanska flottans tonnage 1924 att vara betydligt större än den brittiska och japanska flottan tillsammans. Hittills har Storbritanniens vägledande princip varit att dess flotta måste vara starkare än de två näst starkaste flottorna tillsammans. Nu skaffar sig Nordamerika en flotta som är starkare än Storbritanniens och Japans sammanlagda flottor. Många amerikaner i det Demokratiska partiet ropar: ”1923, och kanske till och med i slutet av 1922, kommer vi att vara lika starka som Storbritannien.” Varningen *memento mori* [kom ihåg att ni måste dö] skrivs nu in i Storbritanniens kalender: om ni missar det här tillfället är ni slut.

Före kriget hade vi väpnad fred. Det sades att två tåg var på samma spår och körde snabbt mot varandra, och att en kollision var oundviklig. Men det var okänt exakt var det skulle ske, timmen var inte markerad i kalendern. Nu står det inskrivet i världshistoriens kalender. Det kommer att ske 1923 eller 1924. Antingen kommer Storbritannien att säga ”jag knuffas åt sidan och förvandlas till en andra rangens makt”, eller så kommer det att samla all styrka som det har ärvt från sitt förflutnas storhet, kasta in denna styrka i det ohyggliga spelet, och inom en ganska begränsad tidsperiod satsa hela sin framtid på detta kort.

Alla relationer, allianser och grupperingar bland de olika andra och tredje rangens makterna underordnas nu detta, denna för den kapitalistiska världen ödesdigra fråga. Det är knappast ett lämpligt tillfälle för att återupprätta en kapitalistisk jämvikt. Det är helt uppenbart både ur de härskande klassernas och de arbetande klassernas ståndpunkt, inte bara i dessa länder utan i hela världen. Samhällsutvecklingen och motsättningarna har skärpts så mycket. Den ekonomiska grundvalen har fallit och kommer inte att resa sig inom en överskådlig framtid, eller så kommer uppgången att bli obetydlig. De sociala sprickorna kommer att bli intensivare. Det kommer också de internationella förhållandena att bli, helt enkelt därför att världen har blivit fattigare. Det gäller både för förhållan-

dena mellan de nationella kapitalistklasserna och även mellan samhällsklasserna.

Låt oss betrakta samhällsklasserna. Vi har den monopoliserade borgarklassen, som utnyttjar sitt monopol för att utnyttja utarmningen och bli rikare av den, och den icke monopoliserade borgarklassen som blir både absolut och relativt fattigare. Deras profiler minskar, de hotas av ruin, deras andel av nationalinkomsten blir allt mindre.

Vad gäller bönderna, så verkade de i början av kriget bli rikare. Bönder samlade på sig en hel del papperspengar och betalade av amorteringar. Det är på denna grundval som kapitalismens försvarare hävdar att den kapitalistiska ekonomin har blivit mer stabil. Men som våra teser förklarar,²² handlar jordbruk inte om att betala amorteringar utan om att odla jorden. I detta avseende har industrins förfall placerat bönderna i en mycket besvärlig situation. Vi ser hur bönderna i USA, Kanada, Australien och Sydafrika har utarmats. I Japan ser vi en bred rörelse av arrendatorer. Den breda massan av bönder i Europa upplever ökande svårigheter. Vad gäller de så kallade nya medelklasserna, på vars stabilitet både konservativa och reformister baserade alla sina förhoppningar, leder den övergripande utarmningen, och i synnerhet valutornas kollaps, till att dessa nya medelklasser alltmer faller sönder. Bönderna förvandlas från en kraft som bär upp staten till en kraft för oro och uppror.

För arbetarklassen skapar detta en situation som på det hela taget är mycket gynnsam i revolutionärt avseende men samtidigt mycket komplicerad. Vi har inte det kaotiska, elementära angrepp vars första stadium syntes i Europa 1918-1919. Då var vi, med tanke på borgarklassens desorganisering, i viss historisk mening berättigade att tro att detta angrepp kunde fortsätta framåt, våg för våg bli allt högre, att arbetarklassens ledande skikt under denna process skulle bli klarare, och att arbetarklassen inom ett eller två år skulle få statsmakten. Det var historiskt möjligt. Nå, det hände inte.

Med hjälp av borgarklassens egna goda eller dåliga avsikter, list, skicklighet, organisering och maktinstinkt, gav historien denna klass ett ganska långt andrum. Det var inga mirakel. Det som hade förstörts, brunnit och ödelagts återfick inte livet. Men i denna utfattiga miljö lyckades borgarklassen ändå orientera sig och återställa sin stat och utnyttja arbetarklassens svaghet. Sedan dess har situationen blivit mer komplicerad, men den är gynnsam ur revolutionär synvinkel. Nu kanske vi med större självförtroende kan säga att situationen i grund och botten är helt revolutionär. Men revolutionen är inte så lydlig och tam att den kan ledas runt i band som vi en gång trodde. Den har sina upp- och nedgångar, sina kriser och uppsving som avgörs av objektiva villkor men också av inre skiktningar i arbetarklassens inställningar.

Efter kriget och tre efterkrigsår har vi nu en helt ny arbetarklass framför oss. Det är inte arbetarklassen från före kriget, som systematiskt hade vuxit upp under expansionen före kriget och hade organiserat sig industriellt, i fackföreningar och i viss mån i partier, med alla fördomarna men också fördelarna från denna period. Nu har vi en helt nyupprättad arbetarklass, som har vuxit febrilt ur den ruinerade småbourgeoisien, bönderna och de arbetarkvinnor som tidigare varit hemmafruar men nu är arbetande kvinnor. Att arbetarkvinnor har dragits in i betalt arbete är särskilt tydligt i Frankrike och Japan. Denna nya arbetarklass innefattar också det gamla skiktet av fackföreningsaktivister, de gamla partibyråkraterna och de yrkesutbildade arbetarna från före kriget, skolade av fackföreningarna och alltid nogga med att betala sina medlemsavgifter för att med hjälp av fackföreningarna

22 Syftar på ”[Tesor till världsläget och Kommunistiska Internationalens uppgifter](#)”, på marxistarkiv.se.

gradvis skaffa sig ett bättre liv. Den innefattar också arbetarungdomen som har väckts till liv av mullret från kriget. Dessa stora händelser har dragit och kastat in alla dessa krafter i politisk kamp. Ett skikt drar lärdomar vid andra tidpunkter än ett annat. Ett skikt bränner fingrarna och blir lite mer försiktigt, medan ett annat är ivrigt att kämpa utan att förutse konsekvenserna av denna kamp. Det förklarar varför situationen utvecklas på ett så mycket mer komplicerat sätt. Om borgarklassen hade sviktat redan från början, så kunde vi förstås ha skolat arbetarna senare. Om vi hade makten kunde vi ha skolat de underutvecklade skikten. Men borgarklassen har behållit statsapparaten i sina händer och har gjort ett fruktansvärt motstånd, och vi stöter samman med detta motstånd, det ena av arbetarklassens skikt efter det andra. Och här blir kommunistpartiets viktigaste uppgift att på denna grundval och under kampen mot kapitalismen svetsa samman de olika skikten politiskt och organisatoriskt. Den viktigaste uppgiften är att erövra och svetsa samman dessa skikt. Och mitt under dessa komplicerade klassförhållanden måste vi kunna kämpa i ledningen för massorna. Bönderna är en mycket mer gynnsam miljö än de var före kriget.

När kraftmätningen bryter ut är det möjligt att de nya medelklasserna kommer att hänga kvar vid sin mor, borgarklassen. Men i tider av ökande kamp går det att neutralisera medelklasserna politiskt, det vill säga hindra dem från att kämpa mot oss. Vi ser också kampen inom borgarklassen. Vi kommer inte, som opportunisterna, försöka att bli representanter för den icke monopolistiska borgarklassen. Vi måste samla arbetarklassen runt oss och skaffa oss ett allt större fotfäste bland bönderna och medelklassen. På detta sätt kommer vi att skärpa kampen mellan Frankrikes och Storbritanniens monopoliserade borgarklasser, som nu för sin avgörande kamp om makten.

Sammanfattningsvis är inte situationen nu vid den tredje kongressen vad den var under de första och andra kongresserna. Då stakade vi ut de breda perspektiven och den allmänna linjen, och sa att denna linje, denna inriktning kommer att göra det möjligt för er att erövra proletariatet och världen. Stämmer det fortfarande? Absolut! I denna breda mening är det helt riktigt. Men vi förutsåg inte upp- och nedgångarna längs denna linje och vi märker dem nu. Vi märker dem genom våra nederlag och besvikelser och de stora uppoffringarna och även genom våra felaktiga handlingar, som har skett i alla länder, inklusive stora misstag här i Ryssland. Först nu ser och känner vi att vi inte är så väldigt nära slutmålet, att erövra makten, världsrevolutionen. Vid den tiden, 1919, trodde vi att det var en fråga om månader, och nu säger vi att det kanske är frågan om år. Vi kan inte säga exakt, men vi vet desto bättre att utvecklingen går i denna riktning, och att vi under denna period har blivit mycket starkare över hela världen.

Vi har ännu inte världsproletariatets majoritet på vår sida. Men vi har en mycket större del än vad som var fallet för två år sedan. När vi analyserar situationen taktiskt – en viktig uppgift för denna kongress – så måste vi dra slutsatsen att kampen kanske kommer att bli mer utdragen och kanske inte kommer att gå framåt så febrilt som man vill. Kampen kommer att bli svår och kräva många offer. De samlade erfarenheterna har gjort oss listigare. Vi kommer att kunna manövrera i och genom denna kamp. Vi kommer inte bara att veta hur vi ska tillämpa den matematiska linjen utan också hur vi ska utnyttja den förändrade situationen för en rent revolutionär linje. Vi kommer också att veta hur vi ska manövrera under kapitalistklassens sönderfall, alltid med målet att samla ihop arbetarklassens krafter för den sociala revolutionen. Enligt min åsikt har både våra framgångar och misslyckanden visat att skillnaden mellan oss och socialdemokraterna och de oberoende inte består av det faktum att vi sa att vi skulle göra revolution 1919 och att de svarade att den kommer att

komma först senare. Det var inte skillnaden. Skillnaden är att socialdemokraterna och de oberoende i varje läge stöder borgarklassen mot revolutionen medan vi är beredda och kommer att fortsätta att vara beredda att utnyttja varenda situation, oavsett vilka former de tar för en revolutionär offensiv och för att erövra den politiska makten. (*Dundrande applåder.*)